

DE MEROVINGISCHE MUNTEN VAN BELGISCHE HERKOMST EEN OVERZICHT

De Merovingische periode was een zeer duistere en onzekere tijd en voor de numismaten blijven hun munten met grote vraagtekens omringd. Daar deze periode geschiedkundig nog meer geheimen achterhoudt dan er werden prijsgegeven, kunnen de enkele gekende Merovingische munten die worden toegeschreven aan een Belgische plaats van aanmunting, nog niet volledig worden thuisgebracht in een aanvaardbaar economisch, historisch en sociaal maatschappijbeeld.

Laten wij blijven bij het vertrekpunt van dit artikel : een overzicht brengen waarbij na een historisch tijdsbeeld de munten worden besproken die in onze gewesten werden aangemunt.

De eerste eeuwen van onze jaartelling maakten onze gewesten deel uit van het Romeinse Rijk, doch de noordelijke grenzen bleven steeds onder zware druk van Frankische en Friese stammen. Zo streefde Julianus in 362 naar stabiele noordelijke grenzen, maar tegen de Franken werden niet alle gevechten gewonnen. Reeds toen stond de Romeinse keizer Frankische nederzettingen met een eigen stamorganisatie toe binnen zijn grenzen, als die de soevereiniteit van Rome erkenden. Ze leverden soldaten en betaalden hoge belastingen.

Steeds meer zorgden massale volksverhuizingen op het Europese en Noord-Afrikaanse continent, o.m. van de Ostrogoten, Visigoten en Hunnen, voor druk op de Romeinse grenzen. De Romeinen verloren terrein, en zelfs Rome werd ingenomen en gebrandschat door Alarik, de leider der Visigoten. Naast vele andere bewegingen op het Europese oorlogsveld volgen we enkel de Franken.

Op oudejaarsavond van het jaar 406 staken de verenigde stammen van Siling-Vandalen, Marcomannen, Quadi en Asding-Vandalen de bevroren Rijn over, waarna onze gewesten door allerlei volkeren werden overrompeld en uiteindelijk blijvend door de Franken werden bezet.

Een zekere Clovis, de stichter van de Merovingische dynastie, was de leider geworden van de Franken. Door zijn overwinning bij Vouillé op de Visigoten in 507 bekwam het Frankische Rijk haar definitieve grenzen. Het bestond dan voornamelijk uit het huidige Frankrijk, onze gewesten, West-Duitsland en een deel van Zwitserland. Het grote rijk werd in 511, na Clovis' dood, verdeeld onder zijn vier zonen. Dit was het begin van verzwakende bestuursorganismen en van een inkringing van het grondgebied hetgeen resulteerde in een merkwaardige maatschappijverandering, gekenmerkt door een steeds groeiende zelfstandigheid van de plaatselijke lokaliteiten binnen in het Frankische Rijk. Er bleef echter een erkenning van het centrale gezag bestaan. Het doet een beetje denken aan de veel latere feodale maatschappij. Het sterk verbrokkelde Frankische Rijk werd in het midden van de achtste eeuw

door de zoon van Karel Martel, Pepijn II, opgekalfaterd. De laatste schijnkoning uit het huis van Clovis, Childerik III, werd in 751 afgezet. Pepijn werd met de steun van de paus koning der Franken. De Karolingers waren geboren. De zoon van Pepijn, Karel de Grote, liet zich keizer kronen.

Maar laten we terugkeren naar de Merovingers, en meer in het bijzonder naar hun munten.

Het verdwijnen van de Romeinen en een blijvende, zij het verzwakte handel tussen het Oosten en de Merovingers, verplichtte het centrale gezag tot een eigen aanmunting van goudstukken. Oorspronkelijk bleef het bij een getrouwe nabootsing van de Romeinse en Byzantijnse gouden solidi en trientes (= 1/3 solidus), meestal herkenbaar aan een meer barbaarse stijl. Vrij snel worden de omschriften vervangen door de naam van de koning en de plaats van aanmunting. Later vindt men de naam van de monetarius. De functie van de monetarius, die duidelijk een grote rol speelde bij de uitgifte van munten, is onzeker: was het een muntmeester, een graveur van de stempels, een inner van belastingen?

De verzwakking van het centrale gezag en het meer autonoom worden van de bevolkings- en/of handelscentra leidde naar een groot aantal muntplaatsen en monetarii, en dus naar een grote verscheidenheid aan stijlen. Langs de rivieren die drukke en veilige handelswegen waren, lagen kleine en grote handelscentra. Deze hadden een behoefte aan betaalmiddelen alhoewel de ruilhandel meer en meer toenam.

Vermoedelijk werden gouden munten vooral gebruikt bij grote handelstransacties, de betaling van belastingen en dergelijke. Het Merovingische Rijk kende tot het begin van de achtste eeuw enkel een aanmunting van goudstukken die toen om nog duistere redenen volledig door zilveren werden vervangen. Met dit zilverstelsel startte even later het Karolingische Rijk.

Het grote aantal autonome aanmuntingen leidt tot de volgende nuchtere cijfers: de naar schatting 6.000 gekende Merovingische gouden munten (ze zijn immers zeer zeldzaam) vermelden bijna 2.000 verschillende (plaats)namen. Dit leidde tot heel wat onzekerheden. We kunnen stellen dat de toeschrijving van meer dan de helft van deze munten dubieus is of nog steeds een open vraag blijft.

Maar wat weet men van munten toegeschreven aan Belgische plaatsen? Voor België werden munten aangemaakt te Antwerpen en Doornik in het Schelde-bekken en te Dinant, Namen en Hoi in de Maasvallei (zie afbeelding 1).

Alle gekende stukken zijn triënsen, met uitzondering van de unieke solidus van Hoi, een prototype waarvan de stijl terug te vinden is op de triënsen van de omliggende muntplaatsen. Merk op dat deze Belgische muntateliers alle langs een rivier (handelsweg) liggen.

In het hierna volgende overzicht wordt voor elk atelier één exemplaar als voorbeeld gegeven, vergezeld van zijn karakteristieken die worden beschreven in een afzonderlijke lijn (respektievelijk de diameter in millimeter, de massa in gram, de stempelstand, de kwaliteit, het referentienummer naar Prou(P) of De Belfort (B) en

tenslotte de vermelding van de bewaarplaats van het beschreven exemplaar).

- 1) Van ANTWERPEN is slechts één exemplaar gekend, dat zich bevindt in de Nationale Bibliotheek te Parijs. Deze munt vermeldt *Chrodigisilus* als monetarius.

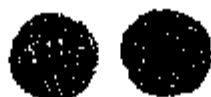
- Beschrijving :

vr. : rond een buste naar rechts *ANDERPUS*

ka. : rond een kruis op dubbels voet *CHRODIGISILU*

15,1 mm - 1,34 g - 7 - PR - P 1186 - Nationale Bibliotheek, Parijs.

- 2) DOORNIK wordt vertegenwoordigd door enkele munten met vermelding *TURNACUM* als plaatsnaam. Het hier gekozen voorbeeld is een munt van monetarius *Teudocharius*.

- Beschrijving :

vs. : rond een buste naar rechts *TURNAC*

ka. : rond een kruis met stralen op drievoudige voet
TEUDCHARIUS

12,0 mm - 1,34 g - $\frac{1}{4}$ - F/2F - P 1086 - Nationale
Bibliotheek, Parijs.

- 3) DINANT kan onder de vorm DEONANS op een vijftiental munten worden gelezen met als monetarii Abolino, Haroaldus, Amerinus en Cusa.

Als voorbeeld volgt een triens van Haroaldus die stylistisch is verbonden met de later te bespreken solidus van Hoel.

- Beschrijving :

vs. : rond een buste naar rechts *DEONANTE NIT* (= in Dinant geslagen)

ka. : rond een kruis boven een wereldbol *HAROALDUS MO* (= Haroaldus Monetarius)

13,7 mm - 1,32 g - $\frac{1}{4}$ - 2F - B 1726 - Koninklijke Bibliotheek, Brussel.

- 4) Van NAMEN zijn een twintigtal triënsen bekend, waaronder exemplaren van monetarii zoals Adelfus, Adeleus, Bertelandus en Tullionus. Het meest voorkomende type is het Adeleus-type met een tiental bekende varianten waarvan wij één als voorbeeld geven.

- Beschrijving :

vs. : rond een buste naar rechts *NAMUCO CIVE* (Namucum Civitas)

ka. : rond een kruis boven een wereldbol omringd met parels
ADELEO M (Adeleuo Monetarius)

13,9 mm - 1,23 g - $\frac{1}{4}$ - 2F (gebroken en gelijmd) - P1220
Nationale Bibliotheek, Parijs.

- 5) Tenslotte de munten van HOEL, die worden vertegenwoordigd door maar liefst een vijftigtal triënsen en één solidus. De solidus is het enige gekende Belgische stuk van deze denominatie uit de Merovingische periode. Hij is tevens uniek in zijn stijl, en stond naar alle waarschijnlijkheid model voor

een ganse serie triënstypes van de onliggende muntplaatsen in het Maasbekken.

- Beschrijving :

vs. : rond een buste naar rechts *CHOAE FIT* (= geslagen in *Choea of Hoesi*)

kz. : rond een kruis boven een wereldbol *LANDIGISILUS MO*

18,7 mm - 4,17 g - $\frac{1}{2}$ - PR - P 1189 - Nationale Bibliotheek, Parijs.

Bij de triënsen van Hoesi vinden we als monetair onder andere een Landigisilus, Rigoaldus, Gundebertus, Bettelinus, Bertoaldus, Bobo en Gandolionus. Als voorbeeld een triens van Bertoaldus, het meest voorkomende type.

- Beschrijving :

vs. : rond een buste naar rechts *CHOAE FIT*

kz. : rond een kruis op een trapeziumvormige voet met erin een wereldbol *BERTOALD*

14,1 mm - 1,27 g - $\frac{1}{2}$ - ZF - B 1535 - Koninklijk Penningkabinet, Den Haag.

Zoals reeds vroeger aangehaald werden de gouden munten in het begin van de achtste eeuw volledig vervangen door zilverstukken. Doch de hoge graad van onzekerheid betreffende hun toeschrijving laat niet toe een exemplaar te plaatsen in een Belgische muntplaats. De Merovingische numismatiek is een periode met meer vragen dan antwoorden!

Ik ben er echter van overtuigd dat het merendeel van de antwoorden met de nodige zin voor wetenschappelijke benadering kan worden gevonden of benaderd. Er is hier een interessante en leerrijke numismatische weg te bewandelen.

Hugo VANHOUDT

SIBLIOGRAFIE

M. PROU, *Les monnaies mérovingiennes - catalogue des monnaies françaises de la Bibliothèque Nationale*, Parijs, 1896.

A. DE BELFORT, *Description générale des monnaies mérovingiennes*, 3 delen, Parijs, 1892-95.